

is könnyen érthetően, különböztet a nyersanyag-gépek-munkaerő (material resources-equipment-man power) felett való rendelkezési jog és az előjogos csoport között, melynek a rendelkezhetőség „tulajdona” és amelyet a „jog” — a társadalom konstruktív akaratából — egyszerű törvényalkotási úton elvehető.

Veblen másodszor nem a mélyréteggel „sajáttitát ki”, hanem a termelési mód technikai vezető rétegétől várja a közület szempontjait számbavevő gyakorlati Terv kidolgozását és a termelés irányított vezetését.

Végül Veblen éles különbséget tesz a XVIII. századi forradalmak „politikai és katonai jellege” és a XX. századi átalakulás „indusztriális” jellege között. Kifejezetten hangsúlyozza, hogy a történelmi múlt ez átalakulásra nem nyújthat példát, mert nincs példa a termelés mai rendszerére és a mai termelési rendszernek megfelelő nagyfokú munkamegosztásra sem, mely néhány napig sem bírná el a „politikai és katonai jellegű” forradalmakkal járó anarchiát.

Végül még csak azt, hogy ez elméleteket és tanokat az amerikai Egyesült Államok legnagyobb nevű tudósai hirdetik és az ő nyilvánvaló hatásukra az amerikai Unió legkülönb. államférfiai igyekeznek megvalósítani — egy 120 milliós, céljaiban és ideáljaiban eggyé vált nemzet egyre öntudatosabb akaratából.

S Z I K L Á S B A R Á Z D Á K

Irta: MORVAY GYULA

1.

Abban az esztendőben se krumpli, se zab nem termett fent a poloninán. A kövek is kiszikkadtak. A völgyek szomjasan tátották szájukat, esőért: nem esett. Minden vénasszony szitát forgatott: nem tudták, hogy mikor fog esni. Mindegyikük egy hétre jósolta az esőt, de egy hét múlva sem esett. A marhák csipás szemmel jártak az apadt folyókra vizet inni. Ez a csipáság erős fejfájást jelentett. A kövekből élesszemű por lett. Az erdők fái leichadtak. Az emberek sirtak, mert a komor természet szenvedett.

2.

Olekszának egy hold földje volt. Csupa szikla. Mikor a kapát belevágta, éle felszikkasztotta. A folyó völgyéből hordta fel kosárral a földet Oleksza, ezzel beborította a köveket, hogy abban foganjon a mag. Mikor földjét betakarta földdel, elővette a vászontarisznyát és nagy lendítéssel beleszórt a magot. Ezen az éven a sziklás földből semmi sem hajtott ki.

Pedig már vége van a nyárnak. Brusztura felől hóval tömött felhők gördülnek lassan. Most már későn lesz az eső és a hó. Minden megsüit. Még a vad perje is összezsugorodott.

Oleksza csendesen ült hegyi kunyhójában és kibámult. Felesége gyereket ringatott.

— Lemegek a malomba, hogy van-e egy kis hulladék liszt — mondta Oleksza. Lement a malomhoz, de nem volt hulladék liszt. Zakar és Ondrej már várták. Amint a garatból lejárt a kukorica, sietve kisöpörték a követ, a földről összesöpörték a szemetes lisztet. Otthon majd kiszemelelik és abból is sütnék kenyeret.

— Ignát, nincs hulladék liszted? — kérdezte Oleksza.

— Nincs, nincs. Itt várnak rá, de már ezeknek sem jut.

Oleksza visszament házába és tovább pipázott. Favágása sem volt. A foyón nem mennek a tutajok. Mit tegyen? Kivándorol. Hová? Hogyan? Hallotta, hogy Belgában sokat keresnek az emberek. Bemegy a városba és ott jelentkezik.

Magára vette tehér szűrét és csendesen kiment. Begyalogolt a városba. Sokan ütek az ucca kövezetén: mind, mind Belgába akartak menni.

— Még lehet jelentkezni? — kérdezte Oleksza.

— Jelentkezni lehet, de már senkit nem vihetünk ki — mondta a titkár. Egy darabig ott ült Oleksza a köveken. Delet harangoztak a pravoszláv templomban, éhes volt: üres volt a tarisznya. Fáradt váliat ment a boltok előtt. Mire gondolt? A fényes üzletekre? A sok jó ennivalóra? Nem: egy hold sziklás földje jutott eszébe. Ha az nem szikkadt volna ki, most nem járkálna itt. Azzal kell valamit tenni, azt kell megmenteni. De hogyan? Ez nehéz emberi munka. Két kezét elől összefonta és elgondolkozva ment. Néha nagyot botlott. Mintha sziklás földjének hantjában botlott volna meg. Feltúrt ingujja alól kilátszott őserdőt irtó két erős karja. Az erek madzagmódra dudorodtak ki.

Valaki csendesen megszólította: szakállas zsidó volt.

— Szláva, Oleksza...

— Szláva... Honnét tudja a nevemet?

— Már megkérdeztem — mondta csendesen a zsidó.

Szeliden nézett Olekszára, szeme alján mély barázdát hasított valamilyen bánat vagy szenvedés. Vagy az öregség. Egyik se. A könny. Azon a barázdán szaladtak le a zsidó könnyei. Oleksza is észrevette. „Mintha az én földem szélső barázdája lenne“, — gondolta.

— Nem ide való vagyok én — mondta a zsidó. Túl a hegyeken van a falum. Oleksza remélt. Háttha elviszi vagy valamilyen munkát ad neki.

— Magának is segítség kellene, ugy-e? — mondta szeliden a zsidó.

— Az kellene.

— Adhatok — hajolt hozzá. Jőjjön velem. Itt sokan járnak.

Befordultak az egyik szűk uccába. Az egyik zsidó kocsmára mutatott.

— Bejön ide?

— Nekem mindegy — mondta Oleksza.

A kocsmában a szakállas kocsmáros éppen imádkozott. Dudolva hozott neki szalámit meg bort.

— Láttam a karját — mondta a zsidó. — Erős, nagyon erős. Ezért jöttem át a hegyeken. Ezért. Mert hallgasson meg kérem. Tegye le a szűrét, egyen, igyon és hallgasson meg.

Oleksza éhesen evett. A zsidó meg röviden beszélt.

— Átjöttem. Egy emberre van szükségem, akinek erős karja van.

— No, az van. Hacsak az kell... — mondta Oleksza.

— Ugy van, az kell nekem. Mennyi földje van?

— Egy hold. Nem termett. Minden kiégett. Nincs semmink. És jön a tél.

— Tudom. De maga gazdag lehet. Tudja mennyi pénzt kínálok én magának?

— Nem.

— Százezer koronát! Tudja mennyi az? Száz darab ezres. Maguk egy hónapban 30 koronából is megélnek, számítsa ki, hogy az meddig elég.

— No, meddig — kíváncsiskodott Oleksza.

— Egy hónapra 30, ez szorozva, mondjuk tizszer, az 300. Ez egy év

nagyjából. Tíz év 3.000, 20 év = 6.000. Ameddig él, elég lesz a százezer korona. Száz birkát is vehet. Kórházat is építhet. Lányának ezüstös pártát is vehet.

Oleksza erősebben nézett a zsidóra.

Mi baja ennek? Mit akar? Ki kínál ma 100.000 koronát?

— Mit akar hát, mondja? Ne tegyen lóvá. Mit akar?

— A karját. Megveszem. Van egy fiam, annak kell egy alsókar. Ha odaadja, rögtön leszámolom a pénzt. Akarja?

A zsidó kihuzta a kék ezresekét. Oleksza elszédült.

— No és hogyan... mikor... nem értem.

— Bejön a kórházba, szerződés lesz, leoperálják a kezét és odaforrasztják a fiaméhoz. De a vérnek is egyeznie kell. Ez is fontos, érti? Tudja mit: ebben a kocsmában egy hétig megtalálhat. Ha kell a pénz, jőjön ide és odaadom. Nem fog fájni. Az orvos úgy operálja le, hogy elaltatja. Még a műkارت is én fizetem. Mozgathatja a kezét. Az ekét is megfoghatja vele, öltözködhet... mindent csinálhat.

Oleksza jóllakottan ment haza. A zsidó 10 koronát adott előlegként.

— Egy százast is adnék, ha tudnám, hogy visszajön. De ha a vérpróbára bejön, adok egy százast.

Oleksza visszagyalogolt a hegyek közé.

Este lázasan fekiúdt kunyhójában és reggelig bámulta a hegyeket.

Brusztura felől még mindig omlottak a felhők. Reggel kifeküdt a napra, hogy didergése muljon.

Harmadik nap megint bement a városba. A kocsmába várt, elküldtek a zsidóért. Oleksza hallgatagon ment vele a kórházba.

— Ne féljen, ez semmi. Ismerősöm az orvos. Ne féljen. A vérnek is egyeznie kell, érti? Amilyen vére van az én fiannak, olyan vérű alsókart kell keresnem. Ha nem olyan, nem forr össze. Vagy, ha összeforr, egészségtelen lesz a kar. Ezért megyünk a kórházba.

Oleksza összeszorított fogakkal ment.

A kórházban levetkőzött, az orvos megnézte a duzzadt izmu alsókart.

— Nagy izmok — mondta az orvos. — És a vér? Lássuk csak...

— Jó lenne — mondta az orvos. — Egészséges vér. Ugyanaz a csoport...

Oleksza zsebében egy százast volt, mikor hazament.

Most még lázasabban hevert ágyán. El is hívatta a javasasszonyt, meg az orvost, de azok azt mondták, hogy semmi baja. Reszket, reszket, de az semmi. Itt a hegyek között nyáron lehet legjobban meghűlni. Ilyen medveerős embernek ez semmi. Igyon téglán forralt teát. Szikrázzon a kő, azon forralják a teát és minden jó lesz.

A sziklás barázdák bántották Olekszát. Azokat akarta megmenteni, szaporítani, hogy fiainak legyen hol megállni a szélben. Föld lesz az, ha kövecses is lesz. Nyáj kongat végig az illatoktól nyersszagú tavaszi levegőben. Száz birka!...

A verchovinai fák is majd tisztelik Olekszát, mert hatalmas erejű lesz, mint erős a nyolcszázéves fenyő és a folyóági szikla.

„Adjam oda, ne adjam oda?“... lüktetett agya.

„Háttha belehalok?“

„Akkor is érdemes ennyi pénzért. Az én életem bagót se ér. Legálább gyerekeim áldanak majd.“ „Odaadom!“

Még két napig beteg volt, de aztán felkelt, megnézte karját és bement a városba. Most megcsókolta feleségét és gyerekeit.

— Mikor jössz haza? — sirt felesége.

— Talán egy hét múlva. Egy kis munka ígérkezett.

A folyó mellől visszafordult.

— Asszony, mindent adj el. Egy hétig menjetek a szomszédba, egy hét után kórházban fogtok lakni. Készen veszek egy kórházat! Mindent eladhattok, ami van. Megengedem. Nagy szerencse néz ránk. Tégy úgy, ahogy mondom. A kecskét, a házat, a fonalgombolyagokat: adjátok el.

— Mikor hazajövök, ezreket hozok!

Az asszony azt hite, hogy esze veszett urának. Elszaladt a pópához. Mondja, hogy hogyan beszélt az ura, A pópa mosolygott.

— Tréfa az egész. Vagy pedig — és itt arca komoly lett — elment az esze és most elmebetegként szaladgál a városban. Majd megfogják és hazahozzák vagy otthagyják a kórházban.

— Nincs annak semmi baja.

— Hát akkor tedd a parancsát. A felesége vagy. Parancsolód ő. Oleksza felesége mindent eladott és a szomszédba költöztek.

Várták, várták Olekszát, aki csak nem jött.

Nem jöhetett, mert a városból is elment. Tul, a hegyek mögé. A zsidó kocsit fogadott és elvitte Olekszát a határon túra. Utlevél sem kellett, a határon le sem kellett szállni a kocsiról.

A kis faluban egy rozszant ház előtt álltak meg. Az asztalon a szombati gyertyatartó égett. A fal mellett ültek fekete csipkekendővel letakartan a zsidó rokonok. Egy hócher hangosan imádkozott, a zsidó egy és félkaru fia pedig egykedvűen nézett a gyertya pislogó lángjába.

— Itt vagyunk — mondta a zsidó.

A kis gyülekezet megrezzent.

Kit hozott? Ki lesz az az ember, aki odaadja karját? Örültek. Kiszarjad egy új félkar, helyette egy másik embernek lesz vaskarja. Elcserélik egyik testrészüket és kész. Oleksza kap százezer koronát, gazdag lesz. A zsidó fia kap alkart: gazdag lesz, mert dolgozhat.

Mindenki Oleksza kezére nézett. Oleksza sorba kezét fogott veük, Szláva Ieszusszal köszönt, azok ugyanugy feleltek neki. Megtisztelték ezt a hőst. Ma este a rokonok megnézik Oleksza kezét, hogy milyen. A zsidó fia is megnézi.

Tyukhuslevessel, kaláccsal kínálták Olekszát. Harmnic esztendeje nem evett tyukhuslevest. Kalácsot is régen látott. A sziklás földben nem termett buza. Az idén krumpli sem. A zsidó nem ült le. Csendesen oda szólt Olekszának:

— Vesd le a szűrt.

Oleksza levetette és szó nélkül az asztalra fektette jobbkarját. A fehér vászongeritőn fáradtan pihent az erős kar, végén a nagy ököl, amely évek óta kisfejszét szorított, tutajkormányt szorított, sziklákat emelgetett a folyóágyból.

A rokonok az aszallhoz húzódtak és Oleksza karját nézték. Az egykezű fiú is odanézett.

— No? — kérdezte a zsidó örömmel — jó lesz? Ugy-e, jó lesz!

Mindenki hallgatott. Oleksza szétnézett. A rokonok a padlóra bámultak, a fiú idegesen húzódott tovább. Ez lesz az ő karja? Ezzel dolgozik majd? Hogyan lesz az? Egész valóját felforgatta ez az eset. Odaoperálják a kart, a vér átáramlik és Oleksza karja az ő testén élni kezd. Ezt az öklöt egy-két hét múlva ő szoríthatja össze. Nem csodálatos? Nem idegesítő? De igen. A rokonok közül néhányan ki is mentek az udvarra. „Fáj a fejem”, — mondták egymás után.

— Noshát? — kérdezte még egyszer a zsidó. Nos, beszéljete. Talán először te — fordult fiához.

— Nincs mit mondanom — mondta a fiú reszketve.

— És ti? — fordult a rokonokhoz.

— Ahogyan gondoljátok — mondták többen. Fiad és te tudod. Nekünk mindegy. Ha keze lesz, megházasodhat.

— Hívjátok át Rebekát.

Vöröshaju zsidó lány jött át. Rebeka lesz a menyasszony. De csak ha két karral öleli meg őt a fiu. Akkor hozzá megy. Másképpen egy millióért sem. Kijelentette és abból nem is engedett.

Kendőbe bugyolálva jött át Rebeka. Félénken köszönt. Köténye kávészagu volt: most darált kávé, öreg szüleinek esténként azt készít.

— Tessék. Miért hívatott, Mózes bácsi.

Mózes bácsi azért hívatotta, mert itt van az ember, kinek megvette a karját. Ezért hívatotta át. Fia sorsáról van szó. Frigyükről. A zsidó utódokról.

No, Rebeka, mit szólsz hozzá! — kérdezte Mózes bácsi.

Rebeka kinyílt szemmel bámulta Oleksza karját az asztalon. Még mindig ott feküdt az erős favágókéz.

— Jó lesz? — kérdezte még egyszer Mózes bácsi.

Rebeka arcát a kendőbe takarta. Tanácstalanul nézett körül, de csak lehajtott fejeket látott.

— Felelj: jó lesz?

Rebeka ijedten mondta:

— Tedd az asztalra a kezedet — mondta a fiúnak.

Mózes bácsi fia félve előhuzta kezét és Olekszaé mellé tette. Halavány, vékonyujjú kéz volt. Kezefején a bőr az erekig kopott volt: átkékitették az erek. Csontos ujjai hegedűhurra tapadhattak volna, vagy nagy lendülettel ecsetet kezelhetek volna. Ezek az ujjak nem tudnak összevagni egy hasáb fát. Ez a tenyér soha nem érintette az ásónyelet. Soha. Soha semmit sem dolgozott. Soha. A fésűt fogta, a nadrágtartót kapcsolta fel, papírt emelt, ceruzát hegyezett. Ez volt a dolga ennek az elhalaványodott kézfejnek. Oleksza nyugodtan várt.

— A vér is egyezik — szolt közbe Mózes bácsi. — Az rendben van. Biztos siker. Az orvos nekem megmondta. Biztosan feléled a kar...

Rebeka nem felelt. Nem adott választ. Mózes bácsi még egyszer rászolt. Ekkor nyilatkozott.

— Nekem nem tetszik... Egyik erős, igazi kéz... a másik halavány, gyenge. Nekem két ilyen erős kar kellene... az erősen átszorítana... Nekem olyan kellene...

Oleksza kezére mutatott.

— Mind a kettő ha olyan lenne... — mondta Rebeka és az ajtó felé ment.

Mózes bácsi szinte összeroskadt. Minden munkája kárba veszett.

— És ti? — fordult a rokonokhoz.

— Nekem nem tetszik — mondta az egyik öreg nő. Ez olyan durva, műveletlen kéz... Hogyan festene emellett a finom uri kéz mellett? Szégyenében levághatná!

Németül mondta, hogy Oleksza meg ne értse.

Mózes bácsi kétségbeesetten várta a mentő feleleteket, de nem jöttek.

— Közönséges parasztkéz — mondta a másik rokon.

— Én nem bánom, — mondta a másik, — de az emberek ki fogják nevetni...!

— Hát te? — kérdezte fiától. Szeretnéd?

— Nem. Ilyen finomabb kezest keress. Ez nem illik ehhez a mostanihoz. . .

Oleksza gyalogosan kelt át a határon.
Tíz koronát kapott. A sötétben a töviskés bokrok megvérezték arcát. Reggelre otthon volt.

— A földet is eladtátok? — kérdezte feleségétől. Mert akkor végünk.

— Azt nem adtuk el... Nem is vették volna meg. Sziklás föld kinek kell?

3.

Oleksza ott kapál földjén. Kapája szikrát hány. A völgy éhesen tárog esőért. A fa csobollóban vizet hord Oleksza a sziklás barázdákra, hogy ebben az évben legalább a kecskét visszavehessék, mert a tej kell a kisgyerekeknek.

T Á J É S S O R S

Írta: J. SZIEMLÉR FERENC

Valahányszor hosszabb külföldi tartózkodás után hazatértem, mindig bizonyos jóleső izgalmat éreztem. „Itthon vagyok“ ezt mondta ez az izgallom. S egyuttal azt is eszembe juttatta, hogy — nem nagyon számos — utazásaim közben mindig nyugtalanított a sík vidék. Vonatok ablakából kitekintve vagy barangolás közben valószerűtlennek, mesterségesnek éreztem a síkságot, vártam, hogy a szemhatárt eltakaró kőd fellebbenésével ismét megpillantsam a jólismert hegyeket.

Mindkét ösztönös érzés közös gyökérből ered. Az ember, akár a macska, rendszerint érzi és őrzi az otthon kötöttségeit. A táj az évek megszokása folytán mintegy a test részévé válik. A tájjal körülvevett ember vagy az ember körül kialakuló táj, mint egység tűnik élénk. A fizikában sincs anyag tér nélkül és tér anyag nélkül, az egyik a másik oka vagy feltétele.

Ilyen értelemben csakugyan lehet a „táj hatásáról“ beszélni, noha ez a szemlélet máris javíthatatlan s szinte elvetendő egyoldalúságot tartalmaz. Hiszen nemcsak a táj alakít engem, én is alakítom a tájat (fizikai, de még inkább lélektani módon) s ha a tájat saját okomként kell elkönyvelnem, ugyanakkor én is oka vagyok a tájnak.

Közönségesebb nyelven a táj hatásának ilyen megnyilvánulását hazaszeretetnek, tájhazafiságnak, „lokalpatriotizmusnak“ nevezik s egy ilyen táj-transzilvanizmust, a magam példáján okulva szintén létezőnek ismerhetek el. Valószínűleg ilyesmire céloz Babitsnak a Pestj Napló multévi karácsonyi számában megjelent cikke is. „Létezik-e vajjon valami külön 'transzilván' jelleg a tájakban, van-e igazán egységes hangulata ennek a... tartománynak?... Én, aki messziről jöttem Transzilvániába, halálomig őrzöm magamban az ottani táj félreismerhetetlen és semmihez sem hasonlítható hangulatát, mely ugy különbözik az én Dunántulomtól, mint a barna a kéktől.“

De ez a „tájtranszilvanizmus“ csak ennyi lehet és nem több. Szeretem, mert az enyém! Sajátosan és el nem idegeníthetően az enyém. Hiszen én magam alkottam. A tájhaza képzetét, épp úgy, mint az otthon képzetét csak kis mértékben alkotják tárgyi adottságok. Főösszetevői lélektani tényekből erednek. És a környezet tárgyas hatását kimutatni az élettan mai állása mellett voltaképpen lehetetlen is.